

“NOGIRON BOLALARNI HAYOTGA MOSLASHUVIDA TIBBIY
MUNOSABATLARNING O‘RNI”

GULSHAT HAKIMOVA ABDUSALAMOVNA

Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat

Pedagogika Universiteti

Maxsus pedagogika va inklyuziv ta’lim fakulteti Tibbiyot fanlari dotsenti

ANNOTATSIYA

Mazkur maqola Jismoniy va (yoki) ruhiy rivojlanishida nuqsonlari bo‘lgan bolalar ota-onasi yoki ota-onasining o‘rnini bosuvchi shaxslarning arizasiga ko‘ra O‘zbekiston Respublikasining Davlat byudjeti, homiylik va boshqa jamg‘armalarning mablag‘lari hisobidan, shuningdek ota-onasi yoki ota-onasining o‘rnini bosuvchi shaxslarning mablag‘lari hisobidan ijtimoiy muhofaza tizimi muassasalarida saqlanishlari mumkin. Nogironligi bo‘lgan, o‘ziga o‘zi xizmat ko‘rsatish qobiliyatini qisman yoki to‘liq yo‘qotgan va o‘zgalarning doimiy parvarishiga muhtoj bo‘lgan shaxslarga ularning uyida hamda vakolatli davlat organlarining ixtisoslashtirilgan statsionar muassasalarida qonunchilikda belgilangan tartibda xizmatlar ko‘rsatiladi. Bu muassasalarda ijtimoiy xizmatlar ko‘rsatish bilan bir qatorda hayot faoliyati uchun tegishli shart-sharoitlar ta‘minlanadi, tibbiy xizmatlar ko‘rsatiladi, shuningdek mehnat faoliyati va dam olish tashkil etiladi. Analizatorlar, tayanch-harakat tizimi va nogiron bolalarning bilim faoliyatidagi buzilishlar buzilgan fazilatlarini yaxshilashga qaratilgan qo‘shimcha ta‘lim mazmunini rivojlantirish zarurligini asoslaydi. Mahalliy tadqiqot materiallari nogiron bolalar uchun qo‘shimcha ta‘lim modellarini to‘liq aks ettirmaydi. Maqolada Rossiya Federatsiyasi Ta‘lim va fan vazirligi tomonidan tashkil etilgan “Mutaxassislarning malakasini oshirish loyihasi doirasida olib borilgan tadqiqot materiallari keltirilgan.[1]

Kalit so‘zlar: *Nogironlar, tarixiy taraqqiyot, ijtimoiy ta‘minot, rehabilitatsiya, ijtimoiy sug‘urta*

KIRISH

Hozirgi vaqtda nogironligi bo‘lgan talabalar uchun umumiy, maxsus va qo‘shimcha ta‘limni me‘yoriy-huquqiy qo‘llab-quvvatlash tizimi (HIA) takomillashtirilmoqda ("Rossiya Federatsiyasida ta‘lim to‘g‘risida" gi 2012 yil 29 dekabrda 273-FZ-sonli Federal qonuni; Hukumat qarori 2014 yil 15 apreldagi 295-son "Rossiya Federatsiyasining 2013-2020 yillarga mo‘ljallangan "Ta‘limni rivojlantirish" Davlat dasturini tasdiqlash to‘g‘risida" Hukumatning 2014 yil 4 sentyabrdagi 1726-r-sonli "Ta‘limni rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida"gi qarori. Bolalar uchun qo‘shimcha ta‘limni rivojlantirish”; Ta‘lim va

fan vazirligining 2013 yil 29 avgustdagi “Qo‘shimcha umumiy ta‘lim dasturlari bo‘yicha ta‘lim faoliyatini tashkil etish tartibini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 1008-son buyrug‘i; Ta‘lim va fan vazirligining 2013 yil 29 avgustdagi 1008-son buyrug‘i. 2015 yil 18 noyabrdagi 09-3242 "Qo'shimcha umumiy rivojlanish dasturlarini ishlab chiqish bo'yicha uslubiy tavsiyalar" Rossiya Federatsiyasi Bosh Davlat sanitariya vrachining 2014 yil 4 iyuldagi 41-sonli "Sanitariya-epidemiologiya" qarori.[2] Bolalar uchun qo'shimcha ta'lim ta'lim muassasalarining qurilmasi, mazmuni va ish rejimini tashkil qilish uchun osmon talablari "(SanPiN 2.4.4.3172-14); Rossiya Federatsiyasi Bosh Davlat sanitariya shifokorining 2015 yil 10 iyuldagi 26-sonli "Nogironligi bo'lgan o'quvchilar uchun moslashtirilgan asosiy umumiy ta'lim dasturlari bo'yicha ta'lim faoliyati bilan shug'ullanadigan tashkilotlarda o'qitish va ta'limni tashkil etish shartlari va shartlariga qo'yiladigan sanitariya-epidemiologiya talablari" farmoni. (SanPiN 2.4.2.3286-15)). 2014 yil 4 sentyabrdagi 1726-r-sonli Bolalar uchun qo'shimcha ta'limni rivojlantirish kontsepsiyasiga muvofiq qo'shimcha ta'lim mazmuni ta'lim dasturlari quyidagilarga qaratilgan: a) shaxsiy rivojlanish, ijobiy ijtimoiylashuv va kasbiy o'zini o'zi belgilash uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish; b) kognitiv, badiiy va estetik, ma'naviy-axloqiy, jismoniy, ilmiy-tadqiqot rivojlanishidagi individual ehtiyojlarni qondirish; v) ijodiy qobiliyatlarni shakllantirish va takomillashtirish, iqtidorli o'quvchilarni aniqlash, rivojlantirish va qo'llab-quvvatlash; d) ma'naviy-axloqiy, huquqiy, vatanparvarlik, mehnat ta'limi; e) sog'lom turmush tarzi, xavfsizlik, salomatlikni mustahkamlash madaniyatini shakllantirish; f) sportchilarni, shu jumladan nogiron talabalarni, nogiron bolalarni tayyorlash.[3]

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODIKASI

O‘zbekistonda nogironligi bo‘lgan kishilar ahvolidan ushbu tahlili O‘zbekiston Respublikasi Hukumati va BMT agentliklari, shu jumladan BMTTD, YuNESKO, YuNFPA, UNICEF va Jahon Sog‘liqni saqlash tashkilotining buyurtmasiga binoan amalga oshirildi. BMTning O‘zbekistondagi Vakolatxonasi O‘zbekiston Respublikasi Bosh vazirining o‘rinbosari Aziz Abduhakimovga ushbu tadqiqotga qo‘shgan shaxsiy hissasi uchun minnatdorchilik izhor etadi. Janob Abduhakimovning yordami bilan barcha manfaatdor tomonlar birgalikda ushbu izlanishda qatnashdi. Mazkur tadqiqot BMTning O‘zbekistondagi doimiy muvofiqlashtiruvchisi Helena Freyzer va UNICEFning O‘zbekistondagi Vakolatxonasi rahbari va Birlashgan Millatlar Tashkilotining Ijtimoiy himoya bo‘yicha natijalar guruhi raisi Sasha Grauman, UNICEFning O‘zbekistondagi vakolatxonasi rahbarining o‘rinbosari Afshin Parsi va 2014 yil avgust oyidan 2019 yil fevral oyiga qadar BMT Taraqqiyot Dasturining O‘zbekistondagi doimiy vakili o‘rinbosari lavozimida ishlagan Farid Garaxanovning umumiy rahbarligi ostida

VOLUME-1, ISSUE-4

o‘tkazildi. Asosiy guruhni UNICEF mutaxassisi Yana Chicherina va BMTTD mutaxassisi Jamoliddin Ismoilov boshqardilar. Ular O‘zbekiston Respublikasi Hukumati va BMT tuzilmalari bilan olib borilgan tadqiqotni muvofiqlashtirishdi. Tadqiqotning beshta yo‘nalishini (huquqiy tahlil, institutsional qayta ko‘rib chiqish, statistika salohiyatini baholash, KAP so‘rovi va ehtiyojlarni baholash bo‘yicha izlanish) birlashtiruvchi yakuniy hisobot Chicherina va Ismoilov tomonidan tayyorlandi. Asosiy guruh tadqiqotning beshta yo‘nalishida ishlagan quyidagi ekspertlardan tashkil topdi: Mina Mojtahedi (dastlabki hisobot), Piter Grimes va Kamol Jiyaxodjaev (Ta‘lim sohasidagi siyosatni qayta ko‘rib chiqish), Guzal Adilova (Qonunchilik hujjatlarini ko‘rib chiqish), Abdullo Abduxalilov, Aleksandra Plotnikova va Natalya Plotnikova (nogironligi bo‘lgan kishilarning siyosiy ishtirokini tahlil qilish), Arustan Joldasov, Anton Tixilin, Mira Dauletbaeva, Aysholpan Dauletbaeva va Mavlyuda Eshtukhtorova (KAP va ehtiyojlarni baholash izlanishi uchun mas‘ul MChJ «Ekspert Fikri Konsalting»), Paula Frederika Hant, Janina Arsenyeva, Xose-Manuel Fresno, Stefan Meyer va Skay Bain (Fresno Servicios Sociales SL vakili, birlashtirilgan tadqiqotlar va qonunlar, sifat va miqdoriy ma‘lumotlarni qo‘shimcha tahlil qilish).[4]

MUHOKAMA VA NATIJALAR

O‘zbekiston Respublikasining 1991-yil 18-noyabrda qabul qilingan “O‘zbekiston Respublikasida nogironlarni ijtimoiy himoya qilish to‘g‘risida”gi 422-XII-sonli Qonuniga (O‘zbekiston Respublikasi Oliy Kengashining Axborotnomasi, 1992-yil, № 2, 78-modda; O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Axborotnomasi, 1998-yil, № 5-6, 102-modda; 2001-yil, № 5, 89-modda; 2004-yil, № 9, 171-modda; 2005-yil, № 1, 18-modda; O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalarining Axborotnomasi, 2005-yil, № 5, 152-modda) quyidagi o‘zgartish va qo‘shimchalar kiritilib, uning yangi tahriri tasdiqlansin (ilova qilinadi). Nogironlarni ijtimoiy himoya qilish sohasidagi davlat siyosati;

Nogironlarni ijtimoiy himoya qilish sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo‘nalishlari quyidagilardan iborat:

- nogironlarning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini ta‘minlash;
- nogironlarning kamsitilishiga yo‘l qo‘ymaslik;
- nogironlarning sha‘ni va qadr-qimmatini himoya qilish;
- nogironlarning huquqlari va ular uchun imkoniyatlar tengligini ta‘minlash;
- nogironlarni ijtimoiy himoya qilish to‘g‘risidagi qonun hujjatlariga rioya etilishini ta‘minlash;

nogiron bolalarning maktabgacha va maktabdan tashqari ta'limini, nogironlarning kasb tayyorgarligini, umumiy o'rta, o'rta maxsus, kasb-hunar va oliy ta'lim olishini ta'minlash;

davlat organlari hamda ular mansabdor shaxslarining nogironlar huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini ta'minlash borasidagi faoliyatining oshkoraligini hamda ochiq-oydinligini ta'minlash;

nogironlarni ijtimoiy himoya qilish sohasida davlat organlari, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari va nodavlat notijorat tashkilotlari o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish.[5]

XULOSA

Nogironlik rivojlanishining madaniy va tarixiy jihatlarini ijtimoiy hodisa sifatida hisobga olgan holda va unga hamroh bo'lgan muammolarning murakkabligini anglagan holda, jamiyatimiz rivojlanishining zamonaviy sharoitida ish bilan ta'minlash, ish bilan ta'minlash masalalariga alohida e'tibor qaratish zarur. Nogironlar, bu ko'plab moddiy va ijtimoiy-psixologik muammolarni hal qilishga olib keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. <https://advice.uz/oz/document/2669?keyword=Mehnat%20ta%C2%A0BCtili>
2. <https://goaravetisyan.ru/uz/vystuplenie-inklyuziya-i-rabota-s-detmi-s-ovz-v-dopolnitelnom-obrazovanii/>
3. <http://www.gks.ru>
4. https://www.unicef.org/uzbekistan/media/3621/file/Brief_PWD_Si
5. <https://lex.uz/acts/-1372495>